

22. Левонтина, Ирина, і Александр Захаров. 2016. „Российский филолог: Даже Путин раньше говорил "в Украине", это прямо зависело от успешности переговоров по газу”. *Udostępniono 4 kwiecień 2024*. <https://gordonua.com/publications/Rossiyskiy-filolog-Levontina-Dazhe-Putin-ranshe-govoril-v-Ukraine-eto-pryamo-zaviselo-ot-uspeshnosti-peregovorov-po-gazu-113271.html>.
23. Лесів, Михайло. 2015. *Мої мовні порадиє Статті і діалоги з читачами*. Перемишль: Товариство Український народний дім у Перемишлі.
24. Огієнко, Іван. 1935. „«Мовний порадник» для редакторів, видавців і робітників пера”. *Рідна Мова* III (1 (25)): 67–72.
25. Павличко, Д. В. 2017–2018. „Український патріотизм Юліуша Словацьког”. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*, nr 4(40)–3(47): 411–26. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2017-2018_4-3_42.
26. Пономарів, Олександр. 2001. „В Україні і на Україні”. W *Культура слова*, przez Олександр Пономарів. К.: Либідь.
27. Шамин, С. М. 2012. „На Украине: исключение из общего правила?”. *Русская Речь*, nr 3: 66–71.
28. Шевченко, Тарас. 1989. *«Заповіт» мовами народів світу*. Zredagowane przez А. О. Білецький і Б. В. Хоменко. Київ: Наукова думка.

Світлана Сухарева,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри полоністики і перекладу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

У КОЛІ *SACRUM* ТВОРІВ ЮЛІУША СЛОВАЦЬКОГО: ДО ПРОБЛЕМАТИКИ «ЧОРНОГО» РОМАНТИЗМУ

*Boże! Kto ciebie nie czuł w Ukrainy
Błękitnych polach, gdzie tak smutno duszy,
Kiedy przeleci przez wszystkie równiny –
Z hymnem wiatrzanym, gdy skrzydłami ruszy
Proch zakrwawionej przez Tatarów gliny,
W popiołach złote słońce zawieruszy,
Zamgli, szcerwieni i w niebie zatrzyma*

Jak czarną tarczę z krwawymi oczyma [5, с. 320].

Питання «чорного» романтизму на сьогодні розглядається літературознавцями з нових перспектив, із врахуванням особливостей образної палітри, тематичного різноманіття, стилістичної наповненості. Так, у цьому ключі в Польщі проводили чи проводять свої дослідження Домініка Грунтковська, Ярослав Лавський, Марія Яньон, Моніка Урбанська, Міхал Кузяк, Магдалена Патро-Куцаб та ін. Так, творчий доробок Юліуша Словацького на чорноромантичному тлі вивчав Марцін Байко [1].

Теоретична проблематика дослідження стосується визначення. Термін «чорний» романтизм описує літературу, зосереджену на темній стороні людського буття, яка не тільки виявляє всі темні сторони, а й осуджує саме зло, яке сприймається в онтологічному вимірі.

Категорія *sacrum* у такій романтичній системі образів охоплює дві площини – християнську і дохристиянську, із давніми язичницькими віруваннями. Метою нових видань, присвячених цій тематиці, зокрема і в творчості Юліуша Словацького, є «ідея наближення до первісного міфу, об'явлення давно забутої правди, відкриття якої виясняло б не тільки минуле, але й систематизувало знання про теперішні часи і вказувало шляхи до майбутнього» [2, с. 13].

Цю двовимірність у Пісні VIII поеми «Beniowski» виразно засвідчує образ Перуна, язичницького бога громів, який є символом майбутньої польської перемоги і визволення з неволі:

*«Ale zwycięstwo kiedyś przy nas będzie,
To na piorunach czerwonych przyleci;
Marzanny w nim się zagnieżdżą, łabędzie
I orły... będą w czerepie mieć dzieci...»
Tak mówi Perun [3, с. 179].*

Водночас система поетичних образів Ю. Словацького розгортається в колі християнських знаків, символів і цінностей. Відтак автор зазначав:

Krzyżu pokornu, i wy, dawne szranki,

Gdzie lew z Chrystusa walczył apostołem,

Wybaczcie, że się na was oparł – czołem... [3, с. 179].

Як бачимо, християнські та язичницькі мотиви в напрямі «чорного» романтизму як вияві поетичного генію Ю. Словацького нерозривно між собою пов'язані, що більше – впливають один з одного.

Ще одним аспектом вивчення *sacrum* у творах польських романтиків, і в творчості Словацького зокрема, є дуалізм свідомості, в межах якого виділяються дві окремі категорії – *sacrum* і *antysacrum*. Також для другого і третього покоління романтиків, особливо менш відомих авторів, представників варшавської Циганерії, характерне романтичне епігонство, що зрештою в ті часи було правилом доброго тону і свідчило про єдність поколінь. Так, Домініка Грунтковська, опираючись на постмоденістські основи філософії, доводить, що романтичне епігонство не було сліпим наслідуванням змісту і форм, а продовженням інтелектуальної стратегії, започаткованої попередніми авторами. Основним методом дослідження тут можна визнати розвинуту в працях Марії Яньон фантазматичну критику, доповнену елементами психоаналізу, постколоніальну критику та гендерні студії.

Найбільшою мірою романтична категорія *sacrum* висвітлена у творах представників «української школи», Стефана Гарчинського («*Wacława dzieje*»), Романа Зморського («*Леслав*»), Юзефа-Богдана-Дзеконського, Володимира Вольського, Зенона Фіша та ін. У Юліуша Словацького вона повсюдно представлена на містичному, а подекуди міфологічному рівні, а тому виходить за рамки суспільних колізій [6].

До головних її характеристик зараховуємо присутність сил зла у різних іпостасях, живу присутність померлих, привидів, трагічне закінчення доль, постать Незнайомого як противаги нашій власній ідентичності – ця постать може часто бути теж нашим другим, прихованим «я», темною стороною нашої сутності. Головним персонажем чорноромантичних сюжетів є Смерть, а ідеєю введення цього образу до творів є нова інтерпретація поняття смерті. На тлі трагічних історичних подій як в Україні, так і в Польщі з її значними втратами

в антиросійських та антипруських повстаннях цей образ є природньою реакцією на дійсність. Опираючись на міфологічні основи народного мислення, романтики ділили *sacrum* на добрий і злий. Так, до злих образів зараховуємо образ Сатани, Англеда Помсти, Чорного мисливця тощо.

Маркерами *sacrum* в просторі українсько-польського пограниччя, на яке виразно звернув увагу у своїх творах і Юліуш Словацький, були хрести, кургани, могили, цілі кладовища, забуті храми та інші напівзруйновані будівлі, яких торкнулися перипетії історії, тощо. У поета найчастіше зустрічаємо образи трупа, могили, черепа, придорожного хреста тощо.

Ці маркери доповнюють архетипи Аніми, Старого мудреця, Дівчини-хмари чи, як у Гарчинського, Великої Матері. У психологічному плані йдеться про подвійність людської натури, відкриття свого внутрішнього світу, позбування власних страхів, відкриття власних обмежень тощо. У Словацького це виразна понадчасовість, образ «Короля-Духа», який ширяє над земним світом і прочиняє двері в засвіти.

Зустріч із Незнайомцем, з містичним, міфічним – це водночас пізнання негативного боку нашого власного «я», внутрішнього світу. У різних конфронтаціях, життєвих протистояннях людині раптово відкривається правда, якою насправді є її сутність і в цьому протиріччі настає перше відкриття противаги *sacrum* і *antysacrum* в ідентифікації особи.

Окрім мотиву контактів із засвітами, важливим є також мотив політизації романтичних фантазматів у контексті побудови міжетнічних стосунків і мотив орієнтації так званих кресів, тобто знову ж таки пограниччя як міфічного простору, в якому формується доля нації і окремих індивідів. Ці аспекти розширюють площину досліджень. У ній вимальовуються два основні дороговкази: «знищення» і «будівництво». У цій перспективі польську чорноромантичну візію, виразником якої був Юліуш Словацький, потрібно «поєднувати з неоднозначною постаттю Полонії – яку мучать яка мучить, яку люблять і ненавидять водночас» [2, s. 461]. Окрім цього, особливою авторською інспірацією Словацького були українські мотиви у драмі «Książdz

Marek», як бачимо це в описі Барської конфедерації та її вплив на долю польсько-українського суспільства [4].

У цьому інтерпретаційному просторі чорноромантичний напрям поєднується з іншими романтичними течіями, використовує таємничі християнські і язичницькі мотиви, шукає нові шляхи вираження сакрального, розширює тематичну та образну систему творів. У цій перспективі варто далі продовжувати дослідження творів польських романтиків і на цьому тлі – власне творчість Ю. Словацького, у якій усі без винятку характеристики чорного романтизму присутні, добре розвинені і основані на політичних авторських інтенціях. Доречним є проведення паралелей і порівняння чорноромантичних елементів поезії Словацького із творами представників «української школи», зокрема Северина Гоцинського Юзефа-Богдана Залеського. Перспективи таких досліджень значні й актуальні.

Список використаної літератури

1. Bajko M. Słowacki i spadkobiercy. Studia i szkice. Naukowa Seria Wydawnicza «Czarny Romantyzm. Białystok: Prymat, 2017. 256 s.
2. Gruntkowska D. Czarny romantyzm i sacrum. Przypadek romantyzmu krajowego. Interpretacje. Naukowa Seria Wydawnicza «Czarny Romantyzm». Białystok: Prymat, 2022. 504 s.
3. Słowacki J. Dzieła wybrane. T. 2: Poematy. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, Łódź: Ossolineum, 1989. 400 s.
4. Słowacki J. Ksiądz Marek. Kraków: Wydawnictwo Zielona Sowa, 2004. 115 s.
5. Słowacki J. Poematy. Warszawa: Pruszyński i S-ka, 2000. 385 s.
6. Słowacki J. Sen srebrny Salomei. Romans dramatyczny w pięciu aktach. Kraków: Wydawnictwo Zielona Sowa, 2004. 160 s.

Олександр Глотов,
доктор філологічних наук, професор,